

Eerste vondst nest dikbekbehangersbij in Nederland

Gert Huijzers & Martijn Kos

Inleiding

De dikbekbehangersbij *Megachile genalis* is in 1992 voor het eerst in Nederland aangetroffen. Hoewel de soort zich inmiddels hier gevestigd lijkt te hebben (Peeters et al. 2012) was er tot nu toe slechts een handvol waarnemingen uit Limburg bekend. Een nest was nog niet eerder in Nederland gevonden. Deze zomer ontdekte Gert Huijzers een nest van deze soort in Willinks Weust Heksenbos in Winterswijk (Gelderland). Hier volgt het relaas van zijn ontdekking.

Waarnemingen

Op 29 juni 2021 na een grijze, zwaar bewolkte ochtend aan het begin van de middag een bezoek aan het Willinks Weust Heksenbos in Winterswijk gebracht, met de hoop op wat opklaringen en daarmee misschien het loskomen van keizersmantel *Argynnis paphia* en kleine ijsvogelvlinder *Limenitis camilla*. Dat deden ze tot mijn vreugde al vrij snel en zeer goed zichtbaar zelfs, met voorafgaand zelfs nog twee grote vossen *Nymphalis polychloros*.

Tijdens het genieten van eerstgenoemde vlinders zag ik in m'n ooghoeken enkele malen een behangersbij passeren en op circa anderhalve meter van mij tussen de planten verdwijnen. Gelukkig niet verder, want de bramen en distels zouden dat tot een mission impossible hebben gemaakt (Fig. 1). De betreffende behangersbij leek neer te strijken op een circa twee meter hoge kale jonker *Cirsium palustre*. Na op de knieën te zijn gegaan en enig inspectiewerk te hebben gedaan, bleek het bijtje met een blaadje een gaatje in te gaan. Dit herhaalde zich diverse keren tijdens mijn

aanwezigheid en bood daarmee goede kansen om het vast te leggen, zowel voor de determinatie achteraf als mijn hobby fotografie. Gezien mijn beperkte maar gestaag groeiende kennis van de bijen, probeer ik mijn waarnemingen zoveel mogelijk met foto's te ondersteunen.

Figuur 1. Vindplaats nest dikbekbehangersbij, Willinks Weust Heksenbos. Foto Gert Huijzers.

Gedrag

De locatie was aan het einde van een bosrand, een overgangszone van struweel, opkomende struiken en bomen, braam, distelsoorten en andere planten (Fig. 1). Een geheel tot ruim twee meter opgaand en eigenlijk ondoordringbaar. De bosrand grenst hier aan een geplagde driehoek, met daarachter de steengroeve (Fig. 2). De bij kwam of ging elke keer uit of in de richting van de aangrenzende beplanting, maar ik kon niet zien naar welke vegetatie werd gevlogen. Op de gemaakte foto's is te zien dat regelmatig een stuk blad

Figuur 2. De bosrand waar zich het nest bevond grenst aan het geplagde stuk, met links aangrenzend de niet zichtbare steengroeve. Foto Gert Huijzers.

(Fig. 3) werd meegebracht, een gekarteld blad (Fig. 3). Braam? Regelmatig kostte het de bij enige moeite om het blad naar binnen te werken, waarbij de bij altijd zelf eerst naar binnen ging om daarna het blaadje naar binnen te trekken (Fig. 3). Vervolgens duurde het hooguit vijf minuten voordat het nest weer werd verlaten op zoek naar een nieuw blaadje, om dan na maximaal tien minuten weer terug te keren met een nieuw 'behangetje'. Het gaatje, het nestje, zat op ongeveer 75cm hoogte, met een distelblad als bescherming en afdakje. Het gaatje was voor mij alleen te zien als ik door de knieën ging. Prachtig, als een miniatuur spechtennest (Fig. 4).

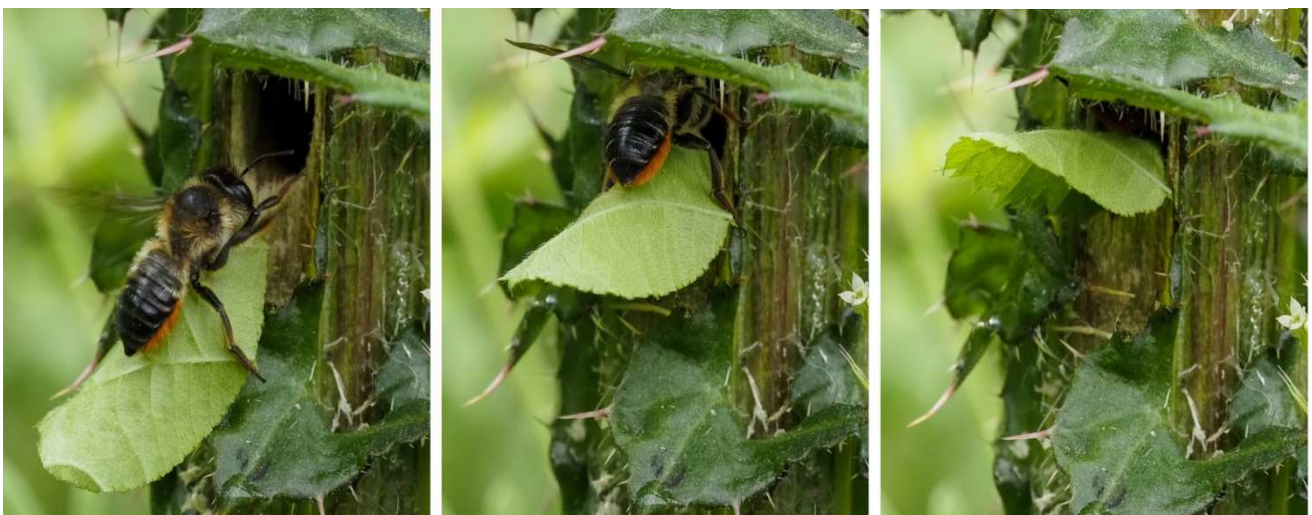
Dikbekbehangersbij

's Avonds teruggekomen in ons vakantieverblijf met de beelden aan de slag gegaan en kwam met de ietwat beperkte mogelijkheden tot zoeken uit op distelbehangersbij, maar ging ervan uit dat die soort het niet zou zijn. Die avond zijn enkele foto's uitgezet bij een bijenexpert van EIS Kenniscentrum Insecten, maar nog voor die kon reageren had zijn collega

Martijn Kos de waarneming ter validatie al opgepakt. Alles duidde erop dat ik te maken had met de zeldzame dikbekbehangersbij, zowel qua kenmerken als het nest. De ontbrekende schakel was een goede foto van het aangezicht, van de kaken. Eentje die ook in mijn fotoreeks ontbrak. Op 2 juli was het weer zodanig verbeterd dat ik erop gokte (en had trouwens geen andere kans, want het was de laatste dag van ons in de Achterhoek) dat de dikbekbehangersbij zou gaan vliegen. Kwart over zeven bleek te vroeg, want de zon kwam moeilijk door en dus besloot ik eerst nog

Figuur 4. Stengel kale jonker met nest dikbekbehangersbij. Foto Gert Huijzers.

Figuur 3. Vrouwtje dikbekbehangersbij gaat met stuk blad voor bekleding van de nestcellen de nestgang in.. Foto Gert Huijzers.

Figuur 5. Stengel kale jonker met nest dikbekbehangersbij. Foto Gert Huijzers.

verderop te gaan verkennen. Om kwart over acht brak de zon door en besloot ik het opnieuw te gaan proberen. Keizersmantel, kleine ijsvogelvlinder en nog wat bijensoorten lieten zich al goed zien, maar nog geen teken van leven bij het nestje. Nog eens kijken, waarbij m'n hartslag gelijk omhoog ging, een 'geeuwend' kopje in het gaatje! Zo snel als mogelijk de camera in stelling gebracht, met ISO 3200 als zekerheidje, want donker was het wel daar tussen de begroeiing. Hoeveel tijd zou ik krijgen? Gelukkig leek het bijtje echt aan het ontwaken en de imposante kaken te smeren alvorens uit te vliegen. Dat gaf mij daarmee voldoende gelegenheid om de gewenste aanvullende platen te schieten (Fig. 5). De beelden zo snel mogelijk doorgezet en kreeg 's avond de bevestiging van de eerste waarneming buiten Limburg en het eerste vastgestelde nest in Nederland. Prachtig, in allerlei opzichten!

Biologie

Hoe past deze waarneming bij wat er bekend is over de dikbekbehangersbij? Deze behangersbij behangt niet alleen, maar is een echte doe-het-zelver, die zelf de nestgangen knaagt in stengels van levende planten zoals beklarde kogeldistel, gewone engelwortel en ui (Ruhnke 1998, 2000). Een opvallend verschil met andere inheemse behangersbijen die bijna altijd bestaande holtes gebruiken zoals kevergangen in dood hout (Ruhnke 2000, Peeters et al. 2012). Nesten van de dikbekbehangersbij zijn al eerder in kale jonker gevonden (Benoist 1940, Buysson 1902). Dit lijkt dus een geschikte nestelplek te zijn. Het is bekend dat het vrouwtje onder andere braamblad voor de bekleding van de nestcellen gebruikt (Peeters et al. 2012) dus het lijkt waarschijnlijk dat dit, zoals vermoedt, ook hier het geval was. De soort is waarschijnlijk oligolectisch op

composieten (Ruhnke 1998) en dan met name distels (Celary & Wiśniowski 2002). Ze is ook waargenomen op kale jonker (Schweitzer 2002) zodat het vrouwtje in Winterswijk mogelijk op dezelfde plant foerageerde als waar haar nest zich in bevond. Voedsel, nestelplek (kale jonker) en materiaal voor de bouw van broedcellen (braamblad): de dikbekbehangersbij heeft hier alles dicht bij elkaar om zijn levenscyclus te voltooien (Fig. 1).

Verspreiding

Het verspreidingsgebied van de dikbekbehangersbij strekt zich uit van Japan tot West Europa en de soort bereikt in Nederland de noordrand van zijn verspreidingsgebied (Ruhnke 1998).

Waarschijnlijk zijn de recente

vondsten in Nederland het gevolg van de opwarming van het klimaat. Deze vondst in Gelderland duidt erop dat dit proces van uitbreiding zich waarschijnlijk voortzet. Het is dan ook te verwachten dat deze behangersbij ook in andere provincies zal opduiken. In België is de soort al in Doel waargenomen op ca. 1 km van de grens met Zeeuws Vlaanderen (waarnemingen.be).

Literatuur

- Benoist, R., 1940. Remarques sur quelques especes de Megachiles principalement de la faune Française (Hymen. Apoidea). - Annales de la Société Entomologique de France 109: 41-88.
- Buysson, R. du, 1902. Nidification de quelques Megachiles. - Annales de la Société Entomologique de France 71: 751-755.
- Celary, W. & B. Wiśniowski, 2002. *Megachile genalis* Morawitz 1880: A wild bee species (Hymenoptera: Apoidea: Megachilidae) new for the Polish fauna. - Polskie Pismo Entomologiczne 71: 145-149.
- Peeters, T.M.J., H. Nieuwenhuijsen, J. Smit, F. van der Meer, I.P. Raemakers, W.R.B. Heitmans, C. van Achterberg, M. Kwak, A.J. Loonstra, J. de Rond, M. Roos & M. Reemer, 2012. De Nederlandse bijen (Hymenoptera: Apoidea s.l.). - Natuur van Nederland 11.- Naturalis Biodiversity Center & European Invertebrate Survey, Leiden, 544 p.
- Ruhnke, H., 1998. Zur Verbreitung, Bionomie und Gefährdung der Blattschneiderbiene *Megachile genalis* Mor. (Hymenoptera: Megachilidae). - Diplomarbeit, Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg
- Ruhnke, H., 2000. Zur Nistbiologie der *Megachile genalis* Mor. (Hymenoptera: Apoidea). - Mitteilungen der Deutschen Gesellschaft für Allgemeine und Angewandte Entomologie 12 (1-6): 513-516.
- Schweitzer, L., 2002. Zur Kenntnis der Wildbienen (Apoidea) im Landkreis Peine: Blattschneiderbiene

Megachile genalis Morawitz 1880 Erstnachweis für
Niedersachsen. - Beiträge zur Naturkunde Niedersachsens
55: 1-3.

Summary

On 29 June 2021 the first author discovered a nest of
Megachile genalis in Willinks Weust Heksenbos in

Winterswijk (province of Gelderland, The
Netherlands). The nest was situated in a stem of a
living plant of marsh thistle *Cirsium palustris*. This is the
first record of a nest of this leafcutter bee in the
Netherlands. This is also the first time that the species
is found outside the Dutch province of Limburg.
